



Fødevarestyrelsens vejledning til vurdering af skuldorsår i forbindelse med kontrol

17. marts 2015

Kolofon

Fødevarestyrelsens vejledning til vurdering af skuldarsår i forbindelse med kontrol

2014

Denne vejledning er udarbejdet af Dyrevelfærd og Veterinærmedicin i 2014, revideret i marts 2015

Fotograf(er):

Jens Tønnesen/LandbrugsMedierne (anvendelse af skuldarsårsmåler afsnit 5)

Fødevarestyrelsen

© Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri

Stationsparken 31-33

DK-2600 Glostrup

Tlf. 72 27 69 00

E-mail: fvst@fvst.dk

ISBN (Tryk)

ISBN (Web)

Fødevarestyrelsens vejledning til vurdering af skuldarsår i forbindelse med kontrol

Indhold

1	Baggrund for vejledningen	4
2	Regelgrundlag	4
3	Hvad er skuldarsår?	4
4	Hvorfor opstår skuldarsår?	5
5	Klinisk skala til vurdering af skuldarsår	5
6	Kontrollens reaktionsmuligheder ved fund af skuldarsår	6
6.1	Ingen eller ubetydelige hudforandringer	7
6.2	Lette skuldarsår	7
6.3	Svære skuldarsår	7
Bilag 1: Vejledning i anvendelse af den kliniske skala til vurdering af skuldarsår.		9

1 Baggrund for vejledningen

Denne vejledning erstatter "Revideret meddelelse om skuldersår hos søer 2008". Vejledningen er tænkt som et redskab i forbindelse med Fødevarestyrelsens kontrol i besætninger, i forbindelse med transport og på slagterier.

2 Regelgrundlag

Ifølge dyreværnsloven §§ 1 og 2 samt § 3, stk. 1, skal dyr beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt mén og væsentlig ulempe, og enhver, der holder dyr, skal sørge for, at de behandles omsorgsfuldt og huses, fodres, vandes og passes under hensyntagen til deres sundhedsmæssige behov. Rum og arealer, hvor dyr holdes, skal indrettes på en sådan måde, at dyrets behov tilgodeses. Ligeledes fremgår det af § 5 i bekendtgørelse om mindstekrav til beskyttelse af landbrugsdyr, at alle dyr, der synes at være syge eller tilskadekomne, omgående skal have en passende behandling. Hvis et dyr ikke kommer sig hurtigt af denne behandling, skal dyret enten aflives straks, eller også skal en dyrlæge konsulteres hurtigst muligt. Om fornødent skal syge eller tilskadekomne dyr isoleres i et passende rum med tør og bekvem strøelse, når dette er hensigtsmæssigt.

I en udtalelse af 19. november 2003 vurderede Det Veterinære Sundhedsråd, at udvikling af kroniske skuldersår påfører søerne en ikke ubetydelig smerte, lidelse, varigt mén og væsentlig ulempe og er tegn på manglende omsorg for deres situation. Rådet udtalte endvidere, at kroniske skuldersår hos søer er en tilstand, der kan forebygges eller afhjælpes tidligt i forløbet ved tilstrækkelig opmærksomhed og rettidig indgriben fra besætningsejer og/eller staldpersonalets side.

Med udgangspunkt heri har Det Veterinære Sundhedsråd desuden udtalt, at kroniske skuldersår hos søer, der har en udstrækning medinddragende underhuden (subkutis) alene eller underhuden og dybereliggende strukturer som muskulatur og skulderbladsknogle, er dyreværns-mæssigt stærkt kritisabelt, jf. dyreværnslovens §§ 1 og 2 samt § 3, stk. 1.

3 Hvad er skuldersår?

Skuldersår (ulcera i regio scapularis) er at opfatte som liggesår og opstår som følge af længerevarende trykning mod et hårdt underlag resulterende i nedsat eller ophævet blodforsyning (iskæmi) og efterfølgende vævsdød (nekrose) af hud og underliggende væv mellem huden og kammens udvækst (tuber spina scapulae) på skulderbladet. Sårene, der kan være ensidige eller dobbeltsidige, kan udvikle sig så kraftigt, at huden bliver gennembrudt så tilstanden medinddrager underhuden alene eller dybereliggende strukturer som muskulatur og skulderbladsknogle, der i svære tilfælde kan være blotlagt. I svære tilfælde vil der ses voldsom granulationsvævsdannelse¹ eller knoglenydannelse som tegn på en længerevarende tilstand.

¹ Granulationsvæv er fremvækst af blodkar og bindevæv i det ophelende sår (reparationsvæv). Tilstedeværelsen af granulationsvæv gør et sår modstandsdygtigt over for infektion, og det er dette karførende væv, som skal ernære de hudceller, der i helingsprocessens sidste fase vokser frem fra sårets rande.

4 Hvorfor opstår skuldersår?

Hyppigheden af skuldersår i en besætning er relateret til en række disponerende faktorer såsom opstaldningsform, huld, temperament, liggeadfærd, pasning, stadie i produktionen m.m. Sårene udvikles især i laktationsperiodens første uger hos søer i farestalde, hvor søer ligger i sideleje på hårdt underlag i længere tid for at give die til deres afkom. Sårene (i de tidlige faser) heler forholdsvis hurtigt med dannelse af ar til følge, når søerne tilbydes en anden opstaldningsform med et blødere underlag.

5 Klinisk skala til vurdering af skuldersår

Skuldersår er siden 2003 blevet vurderet efter den veterinær-patologiske skala, men da det kan være vanskeligt på det levende dyr at fastlægge graden af et skuldersår ud fra denne skala, er der udviklet en ny, klinisk skala, der kan anvendes på det levende dyr af såvel landmand, praktiserende dyrlæge og kontrollør.

Når skuldersår vurderes efter den kliniske skala, skal man være opmærksom på, at skalaen kun beskriver typiske skuldersår. Dybe sår er som regel også store, men der kan være undtagelser. Det er derfor vigtigt, at man altid forholder sig kritisk til hvert enkelt sår og sideløbende laver en veterinærfaglig klinisk vurdering af såret samt sårets betydning for soens velbefindende.

Ved anvendelse af den kliniske skala skal vurderingen af skuldersår foretages på en stående so ved måling af såret, som vil være lokaliseret indenfor et område på 15 cm x 15 cm med skulderkammens udspring (tuber spina scapulae), som centrum. Skalaen har tre niveauer, som beskrevet i det følgende²:

Ingen eller små skuldersår:

Ingen hudforandringer eller hudforandringer og sår, der på det bredeste sted måler mindre end 2 cm.



Lette skuldersår:

Et tilnærmelsesvist rundt sår med veldefinerede kanter, der på det bredeste sted måler mindst 2 cm og som ikke er et svært skuldersår.



² Billederne er venligst udlånt af Jens Tønnesen/LandbrugsMedierne.

Svære skuldersår:

Et tilnærmelsesvist rundt sår med veldefinerede kanter, der på det bredeste sted måler mindst 5 cm, og er omgivet af en fortykket rand.



På billederne ses anvendt en såkaldt skuldersårsmåler³. For nærmere beskrivelse af anvendelse af skuldersårsmåleren se bilag 1.

På følgende link er der endvidere billeder og video om, hvordan skuldersårsmåleren anvendes:

<http://vsp.lf.dk/Viden/Video/Skuldersrsmaler.aspx>

6 Kontrollens reaktionsmuligheder ved fund af skuldersår

I det følgende gennemgås hvilken sanktion den tilsynsførende som udgangspunktet bør vælge i forbindelse med fund af skuldersår.

Det skal understreges, at Fødevarestyrelsens retningslinjer vedrørende skuldersår er vejledende. Valg af sanktion skal således altid ske på baggrund af en konkret veterinærfaglig vurdering i det enkelte tilfælde. Det betyder bl.a., at selvom der ved fund af lette skuldersår som udgangspunkt ikke skal sanktioneres når der er iværksat korrigerende handlinger, kan der være tilfælde, hvor det konstateres, at soens almene tilstand er så påvirket af et let skuldersår, at der er tale om uforsvarlig behandling af soen, og hvor forholdet derfor bør sanktioneres. Det er derfor vigtigt, at man altid forholder sig kritisk til hvert enkelt sår, og sideløbende laver en klinisk vurdering af såret samt sårets betydning for soens velbefindende. Dette betyder, at der altid skal udføres en veterinærfaglig klinisk undersøgelse med beskrivelse af fund.

Det skal ligeledes understreges, at hvis et skuldersår skal medføre en sanktion, er det vigtigt, at skuldersåret og forhold vedrørende dette beskrives nøje i kontrolrapporten. Desuden optages fotos og evt. videoklip af soen og såret således, at en evt. indskærpelse, et påbud eller en politianmeldelse hviler på grundigt dokumentation.

Såfremt besætningskontrollen udføres af en ikke-veterinærfaglig uddannet person, skal en dyrlæge altid tilkaldes i de tilfælde, hvor kontrolløren skønner, at der kræves en veterinærfaglig vurdering og beskrivelse af skuldersåret og smertegraden. Der skal derudover altid tilkaldes en dyrlæge, hvis der konstateres skuldersår, som vurderes at kunne medføre en indskærpelse, et påbud eller en politianmeldelse.

³ Skuldersårsmåleren er udviklet i et samarbejde mellem Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug ved Aarhus Universitet (DCA), KUSUND, Den Danske Dyrlægeforening, Videncenter for Svineproduktion og Fødevarestyrelsen.

6.1 Ingen eller ubetydelige hudforandringer

Ingen hudforandringer eller hudforandringer og sår, der på det bredeste sted måler mindre end 2 cm. I disse tilfælde gives ingen sanktioner. Besætningsejeren bør dog vejledes om at iværksætte korrigerende handlinger, hvis der konstateres små skuldersår.

6.2 Lette skuldersår

Lette skuldersår er defineret som tilnærmelsesvist runde sår med veldefinerede kanter, der på det bredeste sted måler mindst 2 cm., og som ikke er et svært skuldersår.

Kontrol i besætning

Der skal som udgangspunkt ikke sanktioneres ved fund af søer med lette skuldersår i en besætning. I forbindelse med fund af lette skuldersår i en besætning, hvor der ikke er iværksat korrigerende handlinger, således at de lette skuldersår forhindres i at udvikle sig til svære skuldersår kan der dog være situationer, hvor det er nødvendigt at sanktionere, jf. retningslinjerne for sanktionering i den generelle kontrolvejledning.

Kontrol på slagteri / i forbindelse med transport

Der skal som udgangspunkt ikke sanktioneres ved fund af søer med lette skuldersår på slagteri eller i forbindelse med transport. På slagteriet vil det ikke være muligt at vurdere, hvorvidt der i besætningen har været foretaget korrigerende handlinger til forebyggelse af, at små skuldersår udvikler sig. I forhold til transportsituationen er udgangspunktet, at en so med et let skuldersår sædvanligvis vil være transportegnet medmindre soens almene tilstand er påvirket.

6.3 Svære skuldersår

Svære skuldersår er defineret som tilnærmelsesvist runde sår med veldefinerede kanter, der på det bredeste sted måler mindst 5 cm, og er omgivet af en fortykket rand.

Kontrol i besætning

Når der ved et besætningsbesøg konstateres en so med et svært skuldersår, skal soen enten sættes i en sygesti med blødt leje og behandles eller alternativt aflives.

Svære skuldersår, hvor soen ikke er sat i sygesti, må typisk karakteriseres som grovere uforsvarlig behandling af dyr på grund af de lidelser, som såret indebærer for soen, og fordi besætningsejeren på trods af sårets udvikling har undladt at sætte soen i sygesti. Grovere uforsvarlige forhold skal anmeldes til politiet. Også eventuelle tilfælde, som alene vurderes at være uforsvarlig behandling af dyr, kan efter omstændighederne anmeldes til politiet pga. forholdets særlige karakter. Uanset om forholdet politianmeldes eller ej kan det være relevant at påbyde konkrete relevante foranstaltninger. Opmærksomheden henledes på, at selv om der foretages en politianmeldelse, skal der samtidig udstedes et påbud om passende behandling af en so med et svært skuldersår og hvor soen ikke er sat i sygesti med blødt leje.

Hvis soen derimod er sat i sygesti, skal der som udgangspunkt ikke sanktioneres. Der skal dog altid foretages en konkret veterinærfaglig vurdering, og der vil f.eks. kunne forekomme tilfælde,

som må karakteriseres som uforsvarlig behandling eller grovere uforsvarlig behandling, fordi soens tilstand tilsiger, at den burde være aflivet. Dette beror på den veterinærfaglige kliniske vurdering

Kontrol på slagteri / i forbindelse med transport

Søer med svære skuldersår er ikke egnede til transport, når såret er åbent. Er der tale om svære skuldersår, der er dækket af en fast skorpe eller af granulationsvæv, kan søerne være transportegnede på nærmere fastsatte betingelser, f.eks. at soen bliver transporteret adskilt fra andre dyr og med et ekstra lag strøelse. Transporten forudsætter dog, at soen har et upåvirket almenbefindende. Dette betyder, at søer med svære afhelende/ophelende skuldersår ikke kan sendes over et samlested til eksport (se den skærpede transportegnethedsvurdering), idet dyr ikke kan sendes til eksport i sygeboks.

Det beror på en konkret, veterinærfaglig vurdering i det enkelte tilfælde, om der skal foretages en indskærpelse eller politianmeldelse, når søer, der ikke var transportegnede, alligevel er blevet transporteret.

Bilag 1: Vejledning i anvendelse af den kliniske skala til vurdering af skulderyår.

(Materiale udarbejdet af Aarhus Universitet og Videncenter for Svineproduktion i forbindelse med projektet, En enkel og pålidelig skala for vurdering af skulderyår på den levende so).

Den udleverede skulderyårsmåler skal anvendes for at vurdere sårene rigtig. Måleren har en cirkel på 2 cm og en cirkel på 5 cm i diameter og lægges hen over såret.

Vurdering af skulderyår foretages på en stående so ved måling af såret på den sværest angrebne skulder i et areal på 15 cm x 15 cm med skulderkammen (tuber spina scapulae) som centrum.

Skalaen har følgende trin:

Ingen eller små skulderyår: Ingen hudforandringer eller hudforandringer og år, der på det bredeste sted måler mindre end 2 cm.

Lette skulderyår: Et tilnærmelsesvist rundt år med veldefinerede kanter, der på det bredeste sted måler mindst 2 cm, men som ikke er et svært skulderyår.

Svære skulderyår: Et tilnærmelsesvist rundt år med veldefinerede kanter, der på det bredeste sted måler mindst 5 cm, og er omgivet af en fortykket rand.

Uddybende vejledning til vurdering af år:

Det er vigtigt for en korrekt vurdering, at soen står op ved undersøgelsen. Skulderyår findes inden for et område på 15 x 15 centimeter med skulderkammens udspring i midten (der hvor du tydeligst kan mærke knoglen gennem huden). Hvis soen har et år i dette område, måles størrelsen ved at lægge skulderyårsmåleren hen over såret.

Vurdering af såret:

- Hvis der er mere end ét år i området, skal du måle det største år.
- Den lille runde cirkel lægges hen over såret. Hvis såret er dækket, regnes det for "Ingen eller små skulderyår".
- Hvis såret rager ud over den lille cirkel på 2 cm i diameter på det bredeste sted, og det ikke er et "svært skulderyår", er der tale om et "let skulderyår".
- "Svære skulderyår" kendetegnes ved to ting: 1) Såret kan ikke dækkes af den store cirkel på 5 cm i diameter, og 2) såret har en fortykket rand. Den fortykkede sårrand er ikke nødvendigvis inflammatorisk og kan KUN bestemmes ved palpation. Den mærkes ved at knibe fra toppen af det berørte område og ned over såret. Hvis sårranden er fortykket, mærkes den som en forhøjning i kanten omkring skulderyåret. Der er omfattende granulationsvævsvævsdannelse.

Tilføjelse i marts 2015:

Fødevarestyrelsen har følgende præciseringer til afsnittet ovenfor "Vurdering af såret":

- Et svært skulderyår vil normalt have en fortykket rand, hvis ikke så vil størrelsen alene afgøre, om der er tale om et svært skulderyår.
- Granulationsvæv skal måles med, når såret måles. Kun områder dækket af epitel regnes ikke med i skulderyårets størrelse.

Præciseringerne baseres på en udtalelse fra professor Henrik Elvang (KU).